

Ірина Геннадіївна ЛУЦЕНКО,

здобувач кафедри кримінально-правових дисциплін факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ, Харків, Україна

ПРОТИДІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТОТАЛІТАРНИХ СЕКТ

Конституція України проголошує життя людини найвищою соціальною цінністю (ст. 3). Саме ж життя кожної людини протікає на ґрунті єдності духовного і тілесного буття. Важливу роль в духовному світі особистості займає релігія. В. Вернадський писав, що одну з найважливіших ролей в історії людства відіграла релігія і що немає жодного народу, в якого би була виявлена відсутність релігійних вірувань. Тому дуже важко порівняти будь-який фактор духовного життя людини з багатовіковою роллю релігії.

Будучи демократичною і правовою державою, Україна проголошує свободу світогляду і віросповідання (ст. 35 Конституції України), але на сьогоднішній день питання регулювання духовної сфери залишається до кінця не вирішеним. Ця ситуація підтверджується розповсюдженням на теренах як нашої держави, так і держав колишнього СРСР, нових організацій, що позиціонують свою діяльність як релігійну, або навпаки приховують релігійний характер своєї діяльності.

Підвищений інтерес до релігії свідчить про реалізацію конституційного права на свободу світогляду та про можливість добровільного вибору релігії. З одного боку таке явище є добрим показником відродження моральності, соціальних цінностей, життєвих орієнтирів, тобто заповнення екзистенціального вакууму, що утворився внаслідок «відміни» духовності і пояснення духовного життя матеріалістичним, соціологічним та раціоналістичним. З іншого боку, дедалі частіше постає питання про якість «нового» релігійного життя та репутацію організаторів (Пророка, Вчителя, Гуру, Живого Бога та ін.) релігійних організацій, а саме: порушення кримінальних проваджень (справ) проти організаторів та/або учасників релігійних організацій, вчинення ними шахрайських дій та фінансових зловживань, привласнення майна адептів (послідовників або вірян), завдання шкоди життю, здоров'ю, честі та гідності адептів.

Саме такі організації потребують пильної уваги з боку як державних, так і недержавних установ. Вочевидь злочинність, як соціальне явище, не минула духовну сферу життя, а навіть більше того спостерігається її зростання, ускладнюється структура, з'являється значна кількість нових злочинів.

Існує безліч назв таких нових релігійних (квазі-релігійних) організацій, але ж стосовно організацій, керівники яких навмисно, свідомо та цілеспрямовано експлуатують найнезахищену сферу людського буття – духовний світ, для задоволення своїх економічних, політичних потреб, а також патологічних форм самоствердження, пропонується термін «тоталітарна секта».

Запропонований термін має право на існування, оскільки вже використовувався країнами, які набагато раніше зіткнулися з наслідками діяльності таких організацій. Так у США у 70-ті роки минулого століття з появою і діяльністю нових релігійних організа-

цій були введені такі терміни як «деструктивний культ» та «тоталітарна секта». Уряд ФРН розповсюджує серед школярів листівки, які містять ознаки тоталітарних сект. Також цей термін використовується у законодавстві Росії і Канади.

Отже протидія (профілактика і запобігання) діяльності тоталітарних сект є необхідним заходом для забезпечення конституційних прав і свобод людини і громадянина, а також духовної і національної безпеки України.

Важливо відмітити, що протидія зазначеного виду злочинів носить комплексний характер, оскільки охоплює всі сфери діяльності суспільства і держави. Це повинна бути системна діяльність не тільки правоохоронних органів, але й державних установ і громадських організацій, яка характеризується високим рівнем взаємодії і направлена на досягнення єдиної спільної мети – профілактику і запобігання діяльності тоталітарних сект.

Специфікою у протидії даного виду злочинів є достатній, а в деяких випадках поглиблений рівень знань з релігійної тематики. Першочерговими заходами протидії діяльності тоталітарних сект є правові, ідеологічні та організаційно-тактичні.

До правових заходів протидії діяльності тоталітарних сект належить система діючих нормативно-правових актів, до якої входить національне законодавство України та ратифіковані чинні міжнародні договори.

Відповідно до цих нормативно-правових актів держава не може втручатися у справи релігійних організацій, доки вони не вчинять протиправних дій. Проте, увага держави приділяється після скоєння злочинів та нанесення фізичної, психологічної та матеріальної шкоди, в той час, коли іноді все це могло було попередити заздалегідь.

Нажаль багато фахівців та науковців різних галузей, які досліджують діяльність релігійних організацій, невпинно наголошують на лояльності, ліберальності та недовершеності чинного законодавства, яке майже виключає можливість боротьби із такою загрозою. Про це свідчить досвід України, де були резонансні події з «Білим братством» (вчення «Юс-малос», яке очолювали Юрій Кривонос («пророк Юоан Свами») і Марія Цвігун («Марія Деві Христос»). Їх вчення полягало в повному відкиданні сучасного світу «безбожників» і програмі перетворення світоустрою; шляхом цієї перебудови вважались відмова від усіх людських цінностей, загибель людства і «кінець світу». В секту залучалась здебільшого молодь, при цьому використовувалися методи гіпнозу і психічного тиску. Але «кінець світу», призначений на листопад 1993 р., не відбувся. Через визначення хуліганських дій та скривдження святих Софійського собору лідери «Білого братства» були заарештовані, а рядові братчики затримані та відправлені на лікувальну реабілітацію.

Другим впливовим заходом протидії діяльності тоталітарних сект є ідеологія.

Ідеологія (від грец. *idea* – початок, основа, первообраз і *logos* – слово, поняття, вчення) – один з найчіткіше виражених комплексів духовного життя суспільства, який відображає сукупність поглядів, ідей, цілей та ідеалів людей, що характеризують їхню самосвідомість, відношення до дійсності та становище у конкретно-історичних умовах суспільного життя. Ідеологія виступає як теоретично систематизована свідомість як окремої соціальної групи, так і суспільства в цілому.

Отже сильна ефективно працююча держава за умов наявності правильної ідеології має всі шанси забезпечити реалізацію свободи слова і віросповідання, зберігаючи при цьому консолідоване і стабільне суспільство, чим унеможливить існування тоталітарних сект.

З цього приводу можна погодитися з Д. А. Шестаковим, який вважає, що «духовно-моральна сфера може протистояти злочинності, якщо вона має об'єднуючу населення національну ідею, яка включає усвідомлення минулих досягнень і спільної прийдешньої цілі, пов'язаної з набуттям гідного місця у світовому просторі. Загальнонародна ідея, що знаходить вираження у деякому наборі життєвих правил, звичаїв, традицій, є протилежністю суспільній дезорганізації. Для становлення об'єднуючої населення «антиномійної» ідеї потребується усвідомлення давніх коренів, відчуття зв'язку з минулим, яка зазвичай виникає у людей, які знають не одне покоління своїх пращурів [1, с. 209].

Ідеологія повинна займати не останнє місце серед засобів впливу на дотримання у суспільстві релігійної толерантності. Під час аналізу шкільних підручників старший науковий співробітник відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г. Сковороди НАН України О. Недавня зазначила, що в них учням нерідко подається спотворений, однобокий погляд на історію релігійного життя в Україні або навіть зневажливе ставлення до релігії як такої. «Зокрема, Католицька Церква називається ворожою для України... Католиків та протестантів або згадують переважно як ворогів чи принаймні неприємців (в минулому), або просто зовсім ігнорують (в сучаснос-

ті), а православних взагалі висміюють». В результаті сомо собою постає питання: хто, як не традиційні релігії України, задовольняє духовні потреби суспільства?

Третім заходом протидії є організаційно-тактичні заходи з протидії діяльності тоталітарних сект, які обумовлені чіткою компетенцією правоохоронних органів у забезпеченні духовної безпеки народу, як складової національної безпеки України, шляхом викриття, документування та знешкодження лідерів та учасників тоталітарних сект, у тому числі транснаціональних та з міжнародними зв'язками, які діють на території України та за кордоном, знешкодження їх інфраструктури та протидії вчинення ними нових злочинів [2, с. 74–79].

Безперечно, саме від удосконалення роботи правоохоронних органів у протидії діяльності тоталітарних сект залежить забезпечення прав і свобод громадян України у сфері духовної безпеки України, а саме: утворення робочих груп чи окремих підрозділів для роботи у даному напрямку; співпраця усіх правоохоронних відомств України; наявність єдиної централізованої бази даних тоталітарних сект; наявність у співробітників необхідного рівня знань з релігійної тематики; розвинена зовнішня взаємодія з державними органами, громадськими організаціями, трудовими колективами.

Отже, за допомогою правоохоронних органів наша держава може максимально захистити свій духовний простір від негативного впливу з боку тоталітарних сект шляхом своєчасного виявлення умов скоєння злочинів та застосування необхідних заходів щодо їх попередження та розкриття.

Підводячи підсумок, можна відзначити, що протидія діяльності тоталітарних сект є дуже складним і тривалим процесом, оскільки, з одного боку стосується духовного світу людини, який недоступний зовнішньому об'єктивному спостереженню. Сам же духовний світ є невід'ємною частиною кожної людини, яка, у свою чергу, є учасником усіх процесів життєдіяльності в цілому. З іншого ж боку знаходяться самі тоталітарні секти, які експлуатують релігійні почуття вірян не тільки для власного збагачення, а й для проникнення у економічну, політичну та оборонну сфери діяльності нашої держави.

Список використаних джерел

1. Шестаков Д. А. Криминология: новые подходы к преступлению и преступности. Криминогенные законы и криминологическое законодательство. Противодействие преступности в изменяющемся мире : учебник / Д. А. Шестаков. – 2-е изд., перераб. и доп. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2006. – 561 с.
2. Ключ В. В. Релігійний екстремізм як загроза духовної безпеки України / В. В. Ключ // Митна справа. – 2014. – № 1 (21). – С. 74–79.

Одержано 25.04.2016